

عوامل استرس‌زا و رابطه آنها با سلامت عمومی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کردستان در سال ۱۳۷۸

غلامرضا اسفندیاری *

چکیده

مقدمه: معمولاً دانشکده‌های پزشکی به عنوان محیط‌هایی استرس‌زا در نظر گرفته می‌شوند که اغلب تأثیر منفی در عملکرد تحصیلی، سلامت جسمی و روانی دانشجویان دارد. این مطالعه به منظور بررسی عوامل استرس‌زا و رابطه آنها با سلامت عمومی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کردستان در سال ۱۳۷۸ انجام گرفت.

مواد و روشها: از میان کل دانشجویان، ۳۴۰ نفر به شیوه نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. اطلاعات بوسیله پرسشنامه‌های عوامل استرس‌زا و سلامت عمومی (General Health Questionnaire) GHQ جمع‌آوری شدند.

نتایج: در این مطالعه از نظر سلامت عمومی تفاوت معنی‌داری بین دانشجویان دختر و پسر، مجرد و متأهل، بومی و غیر بومی، رشته‌های تحصیلی، سهمیه‌های قبولی، مدت تحصیل در دانشگاه، دانشکده‌های مختلف و دانشجویان شبانه و روزانه مشاهده نشد. همچنین از نظر نمره عوامل استرس‌زا تفاوت معنی‌داری بین دانشجویان مجرد و متأهل، بومی و غیر بومی، سهمیه‌های قبولی و دانشجویان شبانه و روزانه یافت نشد. اما در ارتباط با این متغیر تفاوت بین دانشجویان دختر و پسر ($P=0.05$)، رشته‌های تحصیلی ($P=0.01$)، مدت تحصیل در دانشگاه ($P=0.05$)، و دانشکده‌های مختلف ($P=0.001$) معنی‌دار بود. مهمترین عامل استرس‌زا از نظر دانشجویان «نگرانی از سلامتی اعضای خانواده» و «نگرانی از آینده، شغلی» ذکر شده است. همچنین رابطه بین عوامل استرس‌زا و سلامت عمومی دانشجویان معنی‌دار بود ($P=0.05$).

نتیجه‌گیری: بنظر می‌رسد، دانشجویان بخصوص دانشجویان دختر استرس بیشتری را تجربه می‌کنند و این مسئله در سلامت عمومی آنان تأثیر نامطلوبی دارد. بنابراین لزوم شناسایی دانشجویان آسیب‌پذیر و کمک به آنها احساس می‌شود.

واژه‌های کلیدی: عوامل استرس‌زا، سلامت عمومی، دانشجویان

* - کارشناس ارشد روانشناسی بالینی دانشگاه علوم پزشکی کردستان، بیمارستان قدس، خیابان پاسداران، سنندج، مؤلف مسئول

مقدمه

تصادفی انتخاب و پرسشنامه‌های تنظیم شده را تکمیل نمودند. در این پژوهش علاوه بر پرسشنامه‌ای که در برگزیده مشخصات فردی بود از دو پرسشنامه سلامت عمومی (GHQ) گلدبرگ با ۶۰ سؤال (۱۳) و پرسشنامه عوامل استرس‌زا شامل ۳۰ سؤال که توسط محقق تنظیم شد، استفاده گردید. اعتبار صوری پرسشنامه عوامل استرس‌زا مورد تأیید همکاران روانپزشک و روانشناس قرار گرفت و ضریب پایایی آن نیز با استفاده از روش بازآزمایی^۱ ۰٫۷۶ بدست آمد. سپس اطلاعات استخراج و کدگذاری گردید و با نرم‌افزار آماری SPSSWIN تجزیه و تحلیل گردید. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها آزمون t، تحلیل واریانس و ضریب همبستگی مورد استفاده قرار گرفت.

نتایج

نتیجه تحقیق نشان داد که از نقطه نظر سلامت عمومی تفاوت معنی‌دار بین دانشجویان دختر و پسر، مجرد و متأهل، سهمیه‌های قبولی مختلف و دانشجویان شبانه و روزانه وجود ندارد. از نظر نمره عوامل استرس‌زا بین دانشجویان مجرد و متأهل، شبانه و روزانه تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد، اما تفاوت بین میانگین نمره‌های دانشجویان دختر و پسر در این مطالعه معنی‌دار بود ($P=0.05$). به عبارت دیگر دانشجویان دختر در مقایسه با دانشجویان پسر استرس بیشتری را تجربه می‌کنند (جدول شماره-۱)

جدول شماره-۱ مقایسه میانگین و انحراف معیار نمره‌های عوامل استرس‌زا گروه مورد مطالعه بر حسب جنس، تأهل، و دوره اشتغال به تحصیل

متغیر	میانگین	انحراف معیار	P
جنسیت	دختر	۸۱٫۷	۰/۰۵
	پسر	۷۷٫۱	
وضعیت تأهل	متأهل	۷۹٫۵	NS*
	مجرد	۸۴	
دوره تحصیلی	شبانه	۷۹٫۶	NS*
	روزانه	۸۰	

ورود به دانشگاه مقطع بسیار حساسی در زندگی نیروهای کارآمد و فعال جوان در هر کشوری محسوب می‌شود و غالباً با تغییرات زیادی در روابط اجتماعی و انسانی آنها همراه است. در کنار این تغییرات به انتظارات و نقش‌های جدیدی نیز باید اشاره کرد که همزمان با ورود به دانشگاه در دانشجویان شکل می‌گیرد. قرار گرفتن در چنین شرایطی غالباً با فشار و نگرانی توأم بوده عملکرد و بازدهی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد (۱).

آشنا نبودن بسیاری از دانشجویان با محیط دانشگاه در بدو ورود، جدایی و دوری از خانواده، عدم علاقه به رشته تحصیلی، ناسازگاری با سایر افراد در محیط زندگی و کافی نبودن امکانات رفاهی و اقتصادی و مشکلاتی نظیر آنها از جمله شرایطی هستند که می‌توانند مشکلات و ناراحتی‌های روانی را به وجود آورده، باعث افت تحصیلی آنها گردند (۲).

معمولاً دانشکده‌های پزشکی به عنوان محیط‌های استرس‌زایی در نظر گرفته می‌شوند که اغلب تأثیر منفی در عملکرد تحصیلی، سلامت جسمی و روانی دانشجویان دارد (۳، ۴، ۵).

افزایش مراجعه دانشجویان به مراکز مشاوره دانشجویی در سالهای اخیر مؤید وجود استرس‌ها و مشکلات روانی، اجتماعی و تحصیلی روز افزون در آنها بوده و نیاز به مداخله و ارائه خدمات مشاوره‌ای را طلب می‌کند. به همین دلیل این مطالعه به منظور درک و شناخت مشکلات و استرس‌های دانشجویان و شناسایی افراد آسیب‌پذیر انجام گرفته است تا با استفاده از نتایج آن بتوان ضمن ارائه خدمات بهداشت روان، موجبات ارتقاء سطح بهداشت روانی دانشجویان را فراهم نمود و از عوارض و پیامدهای افت تحصیلی و هدر رفتن نیروی انسانی و اقتصادی قشر جوان و فعال جامعه جلوگیری کرد.

مواد و روشها

جامعه تحقیق در این پژوهش شامل تمامی دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه علوم پزشکی کردستان در نیمه اول سال تحصیلی ۷۹ - ۷۸ شامل ۹۷۰ نفر بود. از این تعداد ۳۴۰ نفر به روش

^۱ - Test-Retest

تفاوت بین میانگین نمره‌های دانشجویان دانشکده‌های مختلف در پرسشنامه عوامل استرس‌زا معنی‌دار می‌باشد ($P=0.01$). یعنی دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی در مقایسه با دانشجویان دانشکده پزشکی و بهداشت استرس بیشتری را تجربه می‌کنند (جدول شماره ۴-). تفاوت بین این گروه‌ها در زمینه سلامت عمومی معنی‌دار نبود.

جدول شماره ۴- نتایج تحلیل واریانس میانگین نمره‌های عوامل استرس‌زا بر حسب نوع دانشکده

دانشکده	میانگین	انحراف معیار	F	P
پزشکی	۷۴.۲	۱۹.۸	۶.۶۵	۰/۰۰۱
پرستاری	۸۳.۱	۲۱.۸		
بهداشت	۸۲.۸	۲۰.۸		

همچنین نتایج نشان می‌دهد همبستگی بین نمره‌های عوامل استرس‌زای دانشجویان و نمره سلامت عمومی آنها معنی‌دار است ($P=0.001$). به عبارت دیگر هر چه استرس تجربه شده گروه مورد مطالعه بیشتر بوده، به همان ترتیب وضعیت سلامت عمومی آنها نیز نا مطلوب‌تر گزارش شده است (جدول شماره ۵-).

سایر نتایج مطالعه نشان می‌دهد که از نظر کل دانشجویان و نیز دانشجویان دختر و پسر، عامل نگرانی از سلامتی اعضای خانواده و نگرانی از آینده شغلی به عنوان مهمترین عامل استرس‌زا گزارش شده است. همچنین از نظر کل دانشجویان، کوتاهی یا بلندی قد، برخورد با بیمار در بیمارستان و نداشتن انگیزه مطالعه کمترین فراوانی را در میان عوامل استرس‌زا داشتند.

جدول شماره ۵- ضرایب همبستگی بین عوامل

استرس‌زا و سلامت عمومی

متغیر وابسته متغیر مستقل	سلامت عمومی (کل)	A. بخش‌های جسمانی (نشانه‌های جسمانی)	B. بخش (اضطراب)	C. بخش (اختلال در عملکرد اجتماعی)	D. بخش (افسردگی)
عوامل استرس‌زا	۰/۴۹	۰/۴۴	۰/۳۹	۰/۳۳	۰/۳۷
P value	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱

بحث

مقایسه نمره‌های دانشجویان در پرسشنامه عوامل استرس‌زا و سلامت عمومی نشان داد که

× تفاوت بین دو گروه معنی‌دار نیست.

همچنین تحلیل واریانس نشان داد که بین دانشجویان سنجی، شهرستانهای استان و خارج از استان از نظر نمره سلامت عمومی و عوامل استرس‌زا تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

تفاوت بین نمره‌های دانشجویان رشته‌های تحصیلی مختلف در پرسشنامه عوامل استرس‌زا معنی‌دار بود ($P=0.01$) به عبارت دیگر دانشجویان رشته مامایی در مقایسه با دانشجویان سایر رشته‌ها استرس بیشتری را تجربه می‌کنند (جدول شماره ۲-). اما تفاوت بین دانشجویان رشته‌های مختلف از نظر سلامت عمومی معنی‌دار نمی‌باشد.

جدول شماره ۲- نتایج تحلیل واریانس میانگین نمره‌های

عوامل استرس‌زا بر حسب رشته تحصیلی

رشته تحصیلی	میانگین	انحراف معیار	F	P
بهداشت خانواده	۸۰.۹	۱۹.۶	۲.۴۴	۰/۰۱
بهداشت محیط	۸۴.۳	۲۱.۸		
پزشکی	۷۴.۳	۱۹.۱		
رادیولوژی	۷۶.۹	۱۹.۵		
علوم آزمایشگاهی	۶۸.۸	۲۳.۴		
هوشبری	۷۳.۱	۱۷.۱		
مامایی	۸۸.۳	۲۵.۴		
پرستاری	۸۱.۳	۲۱.۳		
اتاق عمل	۸۳.۳	۱۳.۲		

تفاوت بین دانشجویان ورودی سالهای مختلف در نمره پرسشنامه عوامل استرس‌زا معنی‌دار بود ($P=0.05$). به عبارت دیگر دانشجویان ورودی سال ۷۶، نسبت به سایر گروه‌ها استرس بیشتری را تجربه می‌کنند (جدول شماره ۳-). اما تفاوت بین این گروه‌ها از نظر سلامت عمومی معنی‌دار نبود.

جدول شماره ۳- نتایج تحلیل واریانس میانگین نمره‌های عوامل استرس‌زا بر حسب سال ورود به دانشگاه

سال ورود به دانشگاه	میانگین	انحراف معیار	F	P
۱۳۷۵	۷۹.۷	۲۱.۱	۲.۹	۰/۰۵
۱۳۷۶	۸۴.۹	۲۲.۲		
۱۳۷۷	۸۰.۵	۲۱.۳		
۱۳۷۸	۷۵.۳	۱۹.۷		

در رابطه با این فرضیه که میزان عوامل استرس‌زا با سلامت عمومی رابطه دارد، یافته‌های حاصل از پژوهش نشان داد که نمره عوامل استرس‌زا هم با نمره سلامت عمومی در کل و هم با نشانه‌های جسمانی، اضطراب، اختلال در عملکرد اجتماعی و افسردگی که بخش‌هایی از پرسشنامه GHQ هستند همبستگی منفی دارد. یعنی با بالا رفتن میزان استرس، سلامت عمومی کاهش داشته است. این یافته با نظریه‌های مربوط به تأثیر استرس بر سلامت عمومی و نیز یافته‌های تحقیق بک و همکاران (۱۳)، ورنه و لاتریچ (۱۴)، لو (۱۵)، دی مایو و استیوز (۱۶)، اتکینسون و همکاران (۱۷) و مونسینگر (۱۸) همسو می‌باشد.

سپاسگزاری

از حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کردستان بخصوص اعضای محترم شورای پژوهش دانشگاه بخاطر تصویب طرح و پذیرش هزینه‌های مربوطه سپاسگزاری می‌شود. از مساعدت علمی جناب آقای مهندس ناصر رشادمنش که در قسمت آمار و متدولوژی تحقیق و نیز کارکنان محترم اداره آموزش دانشکده‌ها که در جمع‌آوری داده‌های پژوهش با نگارنده همکاری نمودند قدردانی می‌شود. همچنین از همه دانشجویان عزیز که صمیمانه در این طرح شرکت نمودند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

References:

- Rettek SI. Cultural differences and similarities in cognitive appraisals and emotional response. New school for social research: Dissertation abstract international; 1990.
- Lapsley DL. Psychological separation adjustment to college. *J Counsel Psychol*; 1989; 36: 286-294.
- Mosley TH, Perrin SG, Neral SM, Ubbert PM, Grothues CA. Stress, coping, and well-being among third year medical students. *Acad Med* 1994; 69:765-7.
- Rospenda KM, Halpert J, Richman JA. Effects of social support on medical student's performances. *Acad Med* 1994; 69(6): 496-500.

دانشجویان دختر بیشتر از دانشجویان پسر در معرض عوامل استرس‌زا قرار دارند. نتایج این قسمت از تحقیق با یافته‌های تحقیق سلبی و همکاران (۶) و ناگاتا (۷) همسو می‌باشد. بنظر می‌رسد که این امر به علت جنسیت دختران و آسیب‌پذیر بودن آنها در برابر استرسها و نیز وابستگی بیشتر آنها به خانواده باشد. بگونه‌ای که دوری از خانواده، مسائل سازشی بیشتری را برای آنها ایجاد می‌کند. همچنین نتیجه تحقیق نشان داد که بین دانشجویان دختر و پسر از نظر سلامت عمومی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. این یافته با نتایج تحقیق باقری یزدی و همکاران (۸) ، احمدی (۹)، کافی و همکاران (۱۰) و گاتری و همکاران (۱۱) همسو می‌باشد.

یافته‌های تحقیق نشان داد که بین دانشجویان مجرد و متأهل ، بومی و غیر بومی در نمره عوامل استرس‌زا و سلامت عمومی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد که با نتایج تحقیق باقری یزدی و همکاران (۸) و احمدی (۹) هماهنگ است.

مقایسه دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی نشان داد که دانشجویان مامایی در هر دو پرسشنامه بالاترین نمره را کسب کرده و تفاوت آنها در پرسشنامه عوامل استرس‌زا معنی دار است. این امر شاید به علت جنسیت این گروه از دانشجویان و آسیب‌پذیر بودن آنها در برابر عوامل استرس‌زا باشد. در این تحقیق مشخص شد که تفاوت بین نمره عوامل استرس‌زا و سلامت عمومی دانشجویان سهمیه‌های قبولی مختلف معنی دار نمی‌باشد. این یافته نیز با نتایج تحقیق باقری یزدی و همکاران (۸) و کافی و همکاران (۱۰) هماهنگ است.

بالاترین نمره عوامل استرس‌زا و سلامت عمومی به دانشجویان دانشکده پرستاری و مامائی تعلق داشت به عبارت دیگر این گروه از دانشجویان هم استرس بیشتری را تجربه می‌کنند و هم از نظر سلامت عمومی وضعیت نامطلوب‌تری دارند. این قسمت از یافته‌های پژوهش با نتایج تحقیق بک و همکاران (۱۲) و گاتری و همکاران (۱۱) همسو می‌باشد. آنها در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که بیشترین نمره سلامت عمومی و عوامل استرس‌زا به دانشجویان دانشکده پزشکی و پرستاری تعلق دارد.

مونسینگر، هاری. اصول روانشناسی مرضی، ترجمه: عبدالخلیل فرزام. ۱۳۶۷ اصفهان، انتشارات جاوید: ۱۶-۲۱۱.

Wolf TM. Stress, coping and health: enhancing well-being during medical school. *Med Educ* 1994; 28:8-17.

Selby R, Weinstein HM, Bird TS. The health of university athletes: attitudes, behaviors, and stressors. *J Am Coll Health* 1990; 39:11-18.

Nagata K, Okubo H, Moji K, Takemoto T. Difference of the 28-item general health questionnaire scores between Japanese high school and university students. *Jpn J Psychiatry Neurol* 1993; 47:575-83.

باقری، عباس. بوالهبری، جعفر. پیروی، حمید. بررسی وضعیت سلامت روانی دانشجویان سال ۷۴-۷۳ دانشگاه تهران. فصلنامه اندیشه و رفتار. ۱۳۷۳ سال اول شماره ۴: ۳۹-۳۰.

احمدی، جمشید. میزان افسردگی در دانشجویان پزشکی. فصلنامه اندیشه و رفتار. ۱۳۷۴ سال اول، شماره ۴: ۱۳-۶.

کافی، موسی. بوالهبری، جعفر. پیروی، حمید. بررسی رابطه وضع تحصیلی و سلامت روانی دانشجویان، فصلنامه اندیشه و رفتار. ۱۳۷۷ سال سوم، شماره ۴: ۶۷-۵۹.

Guthrie EA, Black D, Shaw CM, Hamilton J, Creed FH. Embarking upon a medical career: psychological morbidity in first year medical students. *Med Educ* 1995; 29:337-41.

Beck DL, Hackett MB, Seivastava R. McKim E, Rockwell B. Perceived level and sources of stress in university professional schools. *J Nurs Educ* 1997; 36:180-6.

Beck DL, Srivastava R. Rercieved level and sources of stress in baccalaureate nursing students. *J Nurs Educ* 1991; 30: 127-33

Vrana S, Lauterbach D. Prevalence of traumatic events and post-traumatic psychological symptoms in a nonclinical sample of college students. *J Trauma Stress* 1994; 7:289-302.

Lu L. University transition: major and minor life stressors, personality characteristics and mental health. *Psychol Med* 1994; 24:81-7.

De Maio-Esteves M. Mediators of daily stress and perceived health status in adolescent girls. *Nurs Res* 1990; 39:360-4

اتکینسون. اتکینسون و هلیگارد: زمینه روانشناسی. ترجمه نقی براهنی و همکاران. ۱۳۷۰ تهران انتشارات رشد، جلد دوم: ۱۶۲-۸۱.